

ชีวิตและแนวคิดทางการเมืองของ ควง อภัยวงศ์ The Life and Political Ideas of Khuang Apaiwongse

ณรงค์ฤทธิ์ ชัยสายัน* และสุรพันธ์ ทับสุวรรณ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Narongrit Chaisayan* and Suraphan Thabsuwan
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Received: February 4, 2019

Revised: April 29, 2019

Accepted: May 8, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาชีวประวัติ ลักษณะความเป็นผู้นำ บทบาทและแนวคิดทางการเมือง ของนายควง อภัยวงศ์ เพื่อทำความเข้าใจการเมืองไทยในช่วงเวลา พ.ศ. 2475-2511 ผ่านแนวคิดและบทบาททางการเมืองของ นายควง อภัยวงศ์ ผลการวิจัยพบว่า

นายควง อภัยวงศ์ เกิดในครอบครัวชนชั้นสูงของสังคมไทย จึงได้รับการเลี้ยงดูและได้รับการศึกษาอย่างดี การเดินทางไปศึกษาต่อที่ฝรั่งเศสทำให้ได้รู้และมีแนวคิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย การขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีทั้ง 4 ครั้ง ระหว่างปี พ.ศ. 2487-2491 และการได้เป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์คนแรก ในปี พ.ศ. 2489 เกิดจากเหตุและปัจจัยหลายอย่าง บุคลิกความเป็นผู้นำของนายควง อภัยวงศ์ คือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี กล้าหาญ กล้าตัดสินใจ สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม โดยเฉพาะในสถานการณ์คับขัน มีไหวพริบในการแก้ปัญหา มีอารมณ์ขัน และมีความซื่อสัตย์สุจริต ความโดดเด่นของนายควง อภัยวงศ์ มี 3 ประการ คือ (1) ความเข้มแข็งทางใจ (Resiliency) (2) ความยืดหยุ่นและการปรับตัว (Flexibility) (3) ความยึดมั่นหรือ ความยืนหยัดในหลักการ (Integrity)

แนวคิดทางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ พบว่า มีหลายแนวคิด เช่น แนวคิดแบบเสรีนิยม (Liberalism) ที่เด่นชัดคือ นายควง อภัยวงศ์ เข้าร่วมทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และต่อต้านเผด็จการโดยเฉพาะเผด็จการทหาร และแนวคิดแบบอนุรักษนิยม (Conservatism) ที่เด่นชัดคือ นายควง อภัยวงศ์ ต้องการถวาย พระราชอำนาจแด่พระมหากษัตริย์ให้เพิ่มมากขึ้น ต้องการประชาธิปไตยแบบประเทศอังกฤษ นั่นคือ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

คำสำคัญ: แนวคิดทางการเมือง บทบาททางการเมือง เสรีนิยม อนุรักษนิยม

Abstract

The objectives of this research were to study biography, leadership styles, political roles, political Ideas of Mr. Khuang Apaiwongse and to study Thai politics between 1932 and 1968 through the political ideas and roles of Mr. Khuang Apaiwongse. The findings were as follows:

Mr. Khuang Apaiwongse was born in an élite Thai family therefore he was well brought up and educated. In the course of furthering his education in France, he became aware of how changes were being made in the governments of Western nations. Serving as Prime Minister for four times between 1944 and 1948 and the first Democrat party leader in 1946 stemmed from various causes and factors. As the leader, Khuang had good human relationships. He was courageous, unafraid to make decisions and able to make correct and appropriate decisions, especially in critical situations. He had the wit to solve problems, a sense of humor and honesty. The three outstanding characteristics of Khuang Apaiwongse included (1) Resiliency (2) Flexibility (3) Integrity.

In regard to political ideas, it was found that Khuang exhibited different concepts in response to particular political contexts at different periods. The idea of “liberalism” was paramount when he participated in the change of the government in 1932 and when he resisted dictatorship, especially that of military dictatorship. The idea of “conservatism” was dominant when he wanted to enhance the royal power projected by the King. He preferred the democracy similar to Great Britain’s in which the King was the Head of the State.

Keywords: Political Ideas, Political Roles, Liberalism, Conservatism

บทนำ

การศึกษาแนวความคิดของผู้นำทางการเมืองนั้นมีหลายแนวทาง หนึ่งในนั้นคือการศึกษาแนวจิตวิทยาการเมือง (Political Psychology) ที่มุ่งเน้นวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมการเมืองที่ถือบุคคลเป็นหนึ่งหน่วยวิเคราะห์ (Unit of Study) ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์อื่น ๆ ในทางการเมือง เช่น ระบบการเมือง โครงสร้างของการเมือง วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นต้น (ณรงค์ สิ้นสวัสดิ์, 2529: 231)

ผู้นำถือเป็นลักษณะทางสังคม เพราะการที่บุคคลใดสามารถก้าวขึ้นสู่การเป็นผู้นำนั้น ต้องเกิดจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น วงศ์ตระกูล การศึกษา ความสามารถเฉพาะตัว อุบัติเหตุทางประวัติศาสตร์ สถานการณ์ แต่ปัจจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง นั่นคือ ปัจจัยทางสังคม ซึ่งรวมถึงปัจจัยทางเศรษฐกิจและทางการเมือง หรือแม้แต่จากการยอมรับโดยบรรดาสมัครพรรคพวกของผู้นำ (ยศ สันตสมบัติ, 2533: 16-17)

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยคณะราษฎร เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 มีความสำคัญต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย เพราะเปลี่ยนระบอบการปกครองแผ่นดินจากระบอบ

สมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นการปกครองระบอบใหม่ที่เรียกว่า แบบราชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ (นรนิติ เศรษฐบุต, 2551: 1) คือ ระบอบการปกครองที่มีการสถาปนารัฐธรรมนูญขึ้นเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครอง ประเทศเป็นสัญลักษณ์แห่งรัฐ และเป็นระบอบที่เปิดทางให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครอง (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2534: 7)

หนึ่งในคณะราษฎรที่มีความน่าสนใจ คือ นายควง อภัยวงศ์ เนื่องจากนายควง อภัยวงศ์ เป็นบุตรของ เจ้าพระยาอภัยภูเบศร ซึ่งถือว่าเป็นชนชั้นสูงในสังคมไทย แต่นายควง อภัยวงศ์ กลับมีแนวความคิดเห็นด้วย กับการเปลี่ยนแปลงการปกครองตั้งแต่สมัยเป็นนักศึกษาวิศวกรรมโยธาที่ฝรั่งเศส และความน่าสนใจในแนวคิด ของนายควง อภัยวงศ์ อีกประการหนึ่งคือ นายควง อภัยวงศ์ จบการศึกษาจากฝรั่งเศส แต่กลับต้องการ ประชาธิปไตยแบบประเทศอังกฤษ นั่นคือ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

หลัง 24 มิ.ย. 2475 กลุ่มคณะราษฎรได้เข้ามามีอำนาจและตำแหน่งทางการเมือง โดยนายควง อภัยวงศ์ ได้มีบทบาทและตำแหน่งเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้เป็นนายกรัฐมนตรี ถึง 4 สมัย ระหว่างปี พ.ศ. 2487-2491

ความน่าสนใจของนายควง อภัยวงศ์ ไม่เพียงแต่สาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ได้เป็นนายกรัฐมนตรี ถึง 4 ครั้ง แต่อยู่ที่การขึ้นเป็นแต่ละครั้งนั้น เป็นช่วงเวลาหัวเลี้ยวหัวต่อหรือช่วงเหตุการณ์สำคัญทางการเมือง (บุญทรง สราวุธ, 2530: 165) ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ ตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และทำให้ผ่านพ้นสถานการณ์วิกฤตนั้นมาได้ เช่น สมัยเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 1 สามารถประคับประคอง ประเทศชาติและประชาชนไทยให้ผ่านพ้นวิกฤติจากสงครามโลกครั้งที่ 2 (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2529: 130) และ คุณสมบัติส่วนตัวโดยเฉพาะความซื่อสัตย์นั้นเป็นที่ยกย่องกันทั่วไป อีกทั้งการมีชีวิตง่าย ๆ ไม่ถือตัว ไม่เอาเปรียบ ใคร (บุญชนะ อรรถถาวร, 2526: 37)

ครั้งเมื่อถูกคณะรัฐประหาร 2490 บังคับให้ลาออกจากรัฐมนตรีครั้งที่ 4 ในปี พ.ศ. 2491 นายควง อภัยวงศ์ ยังทำหน้าที่ผู้นำฝ่ายค้าน ต่อสู้ทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตย โดยการเป็นหัวหน้า พรรคประชาธิปัตย์คนแรกตั้งแต่ปี 2489 และต่อเนืองยาวนานจนถึงแก่อสัญกรรมในปี พ.ศ. 2511

นายควง อภัยวงศ์ ได้ทำการวางรากฐานและประคับประคองพรรคประชาธิปัตย์ให้สามารถผ่าน ความผันผวน ความรุนแรงทางการเมือง จนกระทั่งเป็นพรรคการเมืองที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย ที่ยัง ดำเนินการทางการเมืองอยู่ในปัจจุบัน

จากนักศึกษาที่จบวิศวกรรมโยธา จากประเทศฝรั่งเศส ได้รับรู้แผนการร่วมกับคณะราษฎรคนอื่น ๆ เริ่มต้นชีวิตได้รับราชการ จนได้ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมไปรษณีย์โทรเลขเมื่ออายุ 33 ปี เป็นรัฐมนตรี หลายกระทรวง จนกระทั่งก้าวสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2487 ด้วยอายุเพียง 42 ปี และ ยังเป็นนายกรัฐมนตรีถึง 4 สมัย ซึ่งแม้ถูกคณะทหารบังคับให้ลาออกจากรัฐมนตรีครั้งที่ 4 ในปี พ.ศ. 2491 นายควง อภัยวงศ์ ยังสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติโดยไม่ต้องลี้ภัยการเมือง นายควง อภัยวงศ์ ยังแสดงบทบาททางการเมืองและทางสังคมมาโดยตลอด และยื่นหยักรอคอยรัฐธรรมนูญเพื่อจะนำ พรรคประชาธิปัตย์ลงเลือกตั้งอีกครั้ง แต่ได้ถึงแก่อสัญกรรมเสียก่อน ในปี พ.ศ. 2511

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของ นายควง อภัยวงศ์
2. เพื่อศึกษาแนวคิดทางการเมืองของ นายควง อภัยวงศ์
3. เพื่อศึกษาบทบาททางการเมืองและความเป็นผู้นำของ นายควง อภัยวงศ์
4. เพื่อทำความเข้าใจการเมืองไทยในช่วงเวลา พ.ศ. 2475-2511 ผ่านบทบาททางการเมืองของ นายควง อภัยวงศ์

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวความคิดของผู้นำทางการเมืองนั้นมีหลายแนวทาง ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกใช้การศึกษาแนวคิดวิทยาการเมือง (Political Psychology) ซึ่งการวิจัยเรื่อง ชีวิตและแนวคิดของนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งถือเป็นผู้นำทางการเมืองนั้น ผู้วิจัยศึกษาในระดับปัจเจกบุคคล เพื่อทำความเข้าใจเชิงลึกในฐานะของตัวการ (agent) ในการแสดงบทบาทต่าง ๆ ในบริบททางสังคม โดยมุ่งเน้นไปยังบทบาททางการเมือง โดยทำการศึกษาชีวประวัติของ นายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่กำเนิด ในปี พ.ศ. 2445 จนถึงแก่อสัญกรรม ในปี พ.ศ. 2511 ผู้วิจัยจึงทำการทบทวนทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องของการขัดเกลาทางสังคม การกล่อมเกลาทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวชนชั้นสูง การศึกษาในโรงเรียนที่ดี การศึกษาต่างประเทศ และกลุ่มเพื่อนที่ฝรั่งเศส ที่ทำหน้าที่ขัดเกลาความคิดของ นายควง อภัยวงศ์ ทฤษฎีชนชั้นนำและทฤษฎี-ผู้นำ เพื่อนำมาทำการอธิบายการก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ และใช้อธิบายบทบาทผู้นำเมื่อขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีทั้ง 4 ครั้ง ระหว่างปี พ.ศ. 2487-2491 และอธิบายการได้เป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์คนแรก ในปี พ.ศ. 2489

1. การกล่อมเกลาทางสังคม (Socialization)

การขัดเกลาทางสังคม (socialization) ทางสังคมวิทยานั้น บุคคลหนึ่ง ๆ จะถูกกระบวนการขัดเกลาทางสังคมตั้งแต่เกิดจนตาย ทำให้บุคคลนั้นมีบุคลิกภาพและมีแนวคิดตามที่สังคมนั้นต้องการ ซึ่งตัวแทนการขัดเกลา ได้แก่ ครอบครัว (family) กลุ่มเพื่อน (peer group) โรงเรียน (school) ศาสนา เป็นต้น (ปัทมาธิ ฐิติวัฒนา, 2542: 69)

Rush and Athoff (1971: 16) อธิบายว่า การกล่อมเกลาทางการเมือง เป็นกระบวนการสร้างทัศนคติ (Attitude) และค่านิยม (Value) ของบุคคลในระบบการเมือง เกิดจากสภาพแวดล้อมที่บุคคลผู้นั้นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ญาติพี่น้อง การศึกษา โรงเรียน กลุ่มเพื่อน ศาสนาอาชีพ สื่อมวลชน นอกจากนี้ยังเกิดจากบุคลิกภาพและประสบการณ์

2. ทฤษฎีชนชั้นนำ (Elite)

การที่นายควง อภัยวงศ์ เป็นบุตรชายของเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ และต้นตระกูลสกุล “อภัยวงศ์” เป็นตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากตระกูลของขุนนาง ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวถือว่าเป็นชนชั้นสูงหรือชนชั้นนำของสังคมไทย หรือแม้แต่การที่นายควง อภัยวงศ์ ถือเป็นแกนนำคนหนึ่งของคณะราษฎร ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มบุคคลชนชั้นนำใหม่ (elite) ที่อยู่ในรูปของข้าราชการทหารและพลเรือน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2544: 51) ทำให้แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำ เป็นแนวความคิดทฤษฎีที่สามารถนำมาทำการอธิบายชีวิต บทบาท และแนวคิดของนายควง อภัยวงศ์ ได้เป็นอย่างดี

ชนชั้นนำ คือ ผู้มีอำนาจและผูกขาดการใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ของกลุ่มตน (Mosca, 1939: 50-51) ชนชั้นปกครองต้องมิฐานของอำนาจ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถเฉพาะตัว ความสามารถทางทหาร ความมั่งคั่งร่ำรวย ความมีบทบาทเด่นในทางศาสนา (Mosca, 1939: 9) ยังเชื่อว่าชนชั้นนำเกิดขึ้นเพราะความสามารถทางจิตวิทยาที่เหนือกว่า (Geraint Parry, 1971: 68) จำแนกว่าชนชั้นนำนั้น ปัจจัยได้จากกำลังอำนาจ (Power) ความมั่งคั่ง (Wealth) และสถานภาพ (Status) และในส่วนของชนชั้นนำนั้น ยังแยกเป็น 2 แบบ คือ ชนชั้นนำที่มีอำนาจในการตัดสินใจ และชนชั้นนำที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

3. ทฤษฎีผู้นำ (Leader)

การที่นายควง อภัยวงศ์ นั้นสามารถก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ถึง 4 สมัย ซึ่งเกิดจากเหตุและปัจจัยต่าง ๆ และยังเป็นผู้นำพรรคประชาธิปัตย์คนแรกและคนเดียวในระหว่างปี พ.ศ. 2489-2511 รวมระยะเวลายาวนานกว่า 20 ปี ซึ่งในแต่ละช่วงเวลาสามารถอธิบายได้ถึงความสามารถอันเป็นบุคลิกส่วนตัวของ นายควง อภัยวงศ์ ที่แสดงความเป็นผู้นำในบทบาทต่าง ๆ ในช่วงเวลาและสถานการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันออกไป (Ordway Tead, 1936) ทำการศึกษาพบว่า ผู้นำที่ดีควรมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

(1) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ กำลังใจกล้าแกร่ง มีความอดทนกว่าคนธรรมดาโดยเฉพาะเมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางการเมืองหรือสังคมขึ้น ผู้นำที่ดีต้องมีความมั่นคงทางจิตใจ

(2) เข้าใจในวัตถุประสงค์ ต้องรู้จุดมุ่งหมายและวิธีการที่จะไปถึงจุดมุ่งหมายนั้น

(3) มีความกระตือรือร้น บากบั่นชวนขวยที่จะทำเป้าหมายของตนให้สัมฤทธิ์ผลให้ได้

(4) มีมนุษยสัมพันธ์ทำให้ความสัมพันธ์ในการทำงานของผู้นำและคนอื่น ๆ ราบรื่น

(5) มีความน่าเชื่อถือ สามารถทำให้ผู้อื่นเชื่อใจและเชื่อมั่นได้

(6) มีความสามารถในการตัดสินใจ และความกล้าในการตัดสินใจ

(7) มีความเฉลียวฉลาด ความสามารถที่จะมองเห็นและเข้าใจถึงสาเหตุและวิธีการแก้ปัญหา

(8) มีศรัทธาและความเชื่อมั่น

(9) มีทักษะในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ

Hoy and Miske (2008: 428) ภาวะผู้นำในเรื่องของสถานการณ์เกิดจากการศึกษาพัฒนาภาวะผู้นำไปอีกขั้นหนึ่ง ต่อจากเรื่องพฤติกรรมของผู้นำที่ว่า แบบของผู้นำแบบใดแบบหนึ่งอาจไม่ใช่เป็นแบบที่ดีที่สุด ใน ทุกสถานการณ์ก็ได้ คุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้นำจะต้องสอดคล้องกับสถานการณ์หรือเงื่อนไขบางอย่างที่เหมาะสม จึงจะบริหารจัดการให้บรรลุผลสำเร็จได้

ความน่าสนใจในการทำการศึกษานายควง อภัยวงศ์ นั้น อยู่ตรงการที่ นายควง ได้เผชิญเหตุการณ์อันเลวร้ายทางการเมืองมากมายหลายครั้ง ความโดดเด่นหรือคุณลักษณะพิเศษดังกล่าว อาจเรียกว่า ความเข้มแข็งทางใจ (resilience, resiliency) หมายถึง ศักยภาพในทางบวกของบุคคลในการจัดการกับความล้มเหลวของชีวิต ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณลักษณะของบุคคลเกี่ยวกับความรู้สึกอดทนและสามารถเผชิญต่อเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด ซึ่งเรียกความสามารถพิเศษนี้ว่า ความเข้มแข็งทางใจ (Resiliency)

4. ความเข้มแข็งทางใจ (Resiliency)

คือ แรงจูงใจให้มีชีวิตอยู่รอดและดำเนินต่อไปอย่างมีคุณค่าในทุกวัน การมีความคิดดังกล่าวเรียกว่า ความยืดหยุ่นและทนทานต่อสถานการณ์ที่เป็นองค์ประกอบภายในของบุคคล (Lhim-Soonthon, 2000) ตามแนวคิดของ (Grotberg, 1995) ความเข้มแข็งทางใจมี 3 องค์ประกอบหลัก คือ

I have (ฉันมี ...) เป็นแหล่งสนับสนุนภายนอก (External Supports) เช่น มีคนในครอบครัวและนอกครอบครัวที่สามารถไว้วางใจ มีคนที่พร้อมจะให้กำลังใจ การมีตัวแบบที่ดี (Role Model) ซึ่งอาจเป็นบิดามารดา พี่น้องและกลุ่มเพื่อน และสนับสนุนให้เป็นตัวของตัวเอง มีบุคคลหรือแหล่งที่ให้การดูแลในเรื่องของสุขภาพร่างกายและจิตใจ และการศึกษา อยู่ในครอบครัวและชุมชน ที่มั่นคงปลอดภัย เป็นต้น

I am (ฉันเป็นคนที่มี ...) เป็นความเข้มแข็งภายใน (Inner Strengths) ของแต่ละบุคคล อันประกอบด้วย ความสามารถเป็นที่รัก และแสดงความรักต่อบุคคลอื่น ๆ ได้ (Loveable and my Temperament is Appealing) ทำให้ตระหนักได้ว่า ผู้คนชื่นชมและรักเขา เขาจะทำตัวให้เป็นที่รักของคนอื่น ความเข้าใจอย่างร่วมรู้สึก และการเห็นแก่บุคคลอื่น (Loving Emphatic and Altruistic) ความภาคภูมิใจในตนเอง (Proud of Myself) ภูมิใจในความสามารถและความสำเร็จของตน ไม่ยอมให้ใครกำหนดคุณค่าหรือลดค่าของตน เมื่อเผชิญกับปัญหาในชีวิต จะเชื่อมั่นและตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง และซึ่งจะช่วยให้เขาสามารถประคับประคองตนเองได้

I can (ฉันสามารถที่จะ...) เป็นปัจจัยด้านทักษะในการจัดการกับปัญหาและสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal and Problem-Solving Skills) เป็นปัจจัยด้านทักษะทางสังคม เช่น การสื่อสาร (Communication) การแก้ไขปัญหา (Problem Solve) สามารถประเมินสภาพและขอบเขตและของปัญหาได้ สามารถรู้ว่าแก้ไขได้อย่างไร และจะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นอย่างไร มีความสามารถกับผู้อื่นในการหาทางเลือกของปัญหา และสามารถที่หาทางออกด้วยวิธีที่สร้างสรรค์ มีอารมณ์ขัน และอดทนจนกว่าจะแก้ไข ปัญหาสำเร็จสามารถจัดการกับความรู้สึกและแรงกระตุ้นต่าง ๆ (Manage of my Feeling and Impulse)

ความเข้มแข็งทางใจ เป็นการวัดระดับของลักษณะบุคคลที่สามารถฟื้นตัวได้ภายหลังจากผ่านวิกฤตการณ์ หรือความยากลำบากในชีวิต ได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว โดยสามารถดำเนินชีวิตต่อไปอย่างมีความสุข มีความเข้มแข็ง และมีวุฒิภาวะมากขึ้น พร้อมทั้งจะเผชิญเหตุการณ์ต่าง ๆ ในอนาคตได้ (พัชรินทร์ นินทจันทร์ และคณะ, 2555)

5. การยืดหยุ่นและปรับตัว (Flexibility and Adaptability)

คือ การปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลง (Adapt to Change) การปรับตัวตามบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบและบริบทตามช่วงเวลาที่กำหนด การมีความคิดและการกระทำที่ยืดหยุ่นตามสถานการณ์และความเป็นจริงที่แปรเปลี่ยนไปตามข้อเท็จจริง ผู้นำจะต้องรู้ว่าเมื่อใดควรทำอย่างไร การปรับตัวที่สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง (Changes) ทั้งภายในและภายนอกประเทศ (Lucian W Pye, 1966: 75-78)

6. ความยึดมั่นหรือความยืนหยัดในหลักการ (Integrity)

คือ การยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม ธานินทร์ กรัยวิเชียร (2550: 10-13) ยกตัวอย่างว่าการที่ประเทศอังกฤษสามารถดำรงคุณธรรมและจริยธรรม เอาไว้ได้ตลอดมา คือ การยึดมั่นหลักการในสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรม ซึ่งประกอบด้วยคตินิยม 7 ประการที่ชาวอังกฤษได้รับการปลูกฝังมาตลอด คือ 1. สัจจะ (Truth) 2. ความซื่อสัตย์สุจริต (Honesty) 3. ความระลึกในหน้าที่ (Sense of Duty) 4. ความอดกลั้น (Patience) 5. ความเป็นธรรม (Fair Play) 6. ความเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Consideration for Others) 7. เมตตาธรรม (Kindness)

ความคิดทางการเมือง (political idea)

ความคิดทางการเมือง (political idea) มีคำที่มีความหมายใกล้เคียง เช่น ระบบ-ความคิด อุดมคติ ลัทธิการเมือง มโนทัศน์ อุดมการณ์ เป็นต้น ในที่นี้ผู้วิจัยจะใช้คำเดียว คือ ความคิดทางการเมือง เนื่องจาก ความคิดเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล คำว่า “ความคิด” อยู่โดด ๆ โดยตัวเอง ไม่มีการให้ค่า ไม่มีการตัดสิน และความคิดมีส่วนสำคัญเพราะเป็นจุดเริ่มต้นของสิ่งต่าง ๆ กล่าวคือ เมื่อคนเริ่มคิดหรือเริ่มนำ สิ่งที่ตนคิดมาเปรียบเทียบกับ คำต่าง ๆ ก็เกิดการพัฒนามา ไม่ว่าจะเกิดอุดมการณ์ที่เหมือนกันแล้ว ทำให้เกิดการรวมกลุ่มกัน ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความคิด (ทางการเมือง) นั้นเป็นพื้นฐานของคำอื่น ๆ ตามมา (Heywood, 1997: 41-45)

อนุรักษนิยม (conservatism)

ลักษณะของแนวคิดอนุรักษนิยม คือ แนวคิดที่พยายามจะป้องกันหรือลดความเร็วของการเปลี่ยนแปลง จากสังคมเก่า ความเชื่อเก่า ชั้นทางสังคมเก่าไปสู่สังคมใหม่ เช่น

ประเพณี (tradition) คือ การให้ความสำคัญกับประเพณีแต่โบราณ จึงอาจขัดแย้งกับการเปลี่ยนแปลง ที่เป็นสมัยใหม่ การปฏิบัตินิยม (pragmatism) คือ การเน้นประสบการณ์การรับรู้ในอดีตที่ผ่านมา มากกว่า เหตุผลในปัจจุบัน ความไม่สมบูรณ์ของมนุษย์ (human imperfection) มองว่าเสรีภาพ จะเกิดความวุ่นวาย เพราะความเป็นมนุษย์ มีความเห็นแก่ตัว

ระเบียบและความมั่นคง (order and stability) แนวคิดอนุรักษนิยมเชื่อมั่นว่าระเบียบและความมั่นคงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะต้องรักษาไว้ โดยเฉพาะเรื่อง ศาสนา ชาติกำเนิด และความรักชาติ (ณชาภัทร อุ๋นตรงจิต, 2548: 89-91)ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงโดยฉับพลัน (gradual change)

เสรีนิยม (liberalism)

ลักษณะของแนวคิดเสรีนิยม (liberalism) เป็นแนวคิดหรืออุดมการณ์ที่เน้นเสรีภาพของปัจเจกชน (individualism) อย่างสูงยิ่ง เช่น เสรีภาพนิยม (liberty/freedom) สิทธิ เสรีภาพ อิสรภาพ จะทำให้ ความเป็นปัจเจกบุคคล เป็นตัวของตัวเอง และต้องเป็นเสรีภาพภายใต้กฎหมาย (freedom under the law) ความเสมอภาค (equality) เน้นความเสมอภาคในแง่ของสิทธิและโอกาสของมนุษย์ที่เกิดมาเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งชนชั้น วรรณะ

เอกสารและงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

นรนิติ เศรษฐบุตร (2521: 18-19) ทำการศึกษาพบว่า ชื่อเสียงและเกียรติคุณของพรรคประชาธิปัตย์ อยู่กับนายควง อภัยวงศ์ ตลอด 22 ปี โดยประชาชนหลายคนเรียกพรรคประชาธิปัตย์ ว่า พรรคนายควง

ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม (2522: 226-228) ได้เขียนหนังสือเรื่อง นายควง อภัยวงศ์กับพรรคประชาธิปัตย์ โดยบรรยายชีวประวัติ ของ นายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ ในปี พ.ศ. 2489 โดย นายควง เป็นหัวหน้าพรรคคนแรก ซึ่งตลอด 22 ปี นายควง ได้ประคับประคองพรรคประชาธิปัตย์ให้ดำรงอยู่

สิริรัตน์ เรื่องวงษ์วาร (2521) ศึกษาเรื่อง บทบาททางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475-2491 เป็นการศึกษาบทบาท นายควง อภัยวงศ์ ระหว่างปี พ.ศ. 2475-2491 ได้สรุปและให้ความเห็นว่า นายควง อภัยวงศ์ ถือเป็นนักการเมืองที่ประสบความสำเร็จ ตามรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2489 ได้รับเลือกตั้งทุกครั้งและ ได้คะแนนเสียงสูงสุดมาตลอด

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2501 และกล่าวว่า นายควง เป็นผู้ก่อการหรือเป็นสมาชิกราษฎรเพียงคนเดียวที่มีบทบาททางการเมืองโดยมีประชาชนเป็นฐานแห่งอำนาจ

กรอบแนวคิด

ภายใต้สถานการณ์/ปัจจัย/บริบททางการเมืองในช่วงเวลานั้น ๆ

1. ชีวิตประวัติตั้งแต่กำเนิด (พ.ศ. 2445) จนถึงวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475
  - ชาติกำเนิด วัยเด็กและการศึกษาในประเทศ
  - กลุ่มเพื่อนและการศึกษาในฝรั่งเศส
  - การกลับเข้ารับราชการ หลังสำเร็จการศึกษา
2. บทบาทและสถานะ ก่อนเข้าสู่นายกรัฐมนตรีสมัยที่ 1 (พ.ศ. 2487)
  - บทบาทในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475
  - บทบาทในยุครัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดา
  - บทบาทในยุครัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา
  - บทบาทในยุครัฐบาลหลวงพิบูลย์สงคราม
3. บทบาทนายกฯ ครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2487) จนถึงนายกฯ ครั้งที่ 4 (พ.ศ. 2491)
  - นายกรัฐมนตรีสมัยที่ 1
  - นายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2
  - หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์
  - นายกรัฐมนตรีสมัยที่ 3
  - นายกรัฐมนตรีสมัยที่ 4
4. บทบาททางการเมืองตั้งแต่ พ.ศ. 2491 จนถึงแก่อสัญกรรม พ.ศ. 2511
  - บทบาทในยุค จอมพล ป. พิบูลย์สงคราม
  - บทบาทในยุค จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
  - บทบาทในยุค จอมพลถนอม กิตติขจร

-
1. ทฤษฎีการกล่อมเกลாதองการเมือง (political socialization)
  2. ทฤษฎีชนชั้นนำ (elitist)
  3. ทฤษฎีผู้นำ (leader)
  4. แนวคิดทางการเมือง (political ideas)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการศึกษาเชิงเอกสารและนำเสนอแบบประวัติศาสตร์วิเคราะห์ (Historical Analysis) โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารเป็นหลัก แบ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การศึกษาจากเอกสาร (Documentary)

โดยแบ่งเอกสารไว้เป็นสองประเภท ทั้งเอกสารชั้นต้น (Primary Document) เช่น หนังสือพิมพ์ เอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ราชกิจจานุเบกษา รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร และเอกสารชั้นรอง (Secondary Document) เช่น คุชฌ์นิพนธ์ วิทยานิพนธ์ หนังสือ บทความ นิตยสาร จุลสาร ต่าง ๆ หนังสือ และบทความภาษาอังกฤษ

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ประเด็นต่าง ๆ โดยบุคคลที่ได้ทำการเจาะจง ซึ่งเป็นบุคคลที่เกิดทันช่วงเวลาที่นายควง อภัยวงศ์ มีชีวิตอยู่และรับรู้เหตุการณ์และบทบาทของนายควง ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้แก่ คุณพิชัย รัตตกุล อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ผู้ซึ่งได้เจอนายควง ครั้งแรกจากการทำงานเพื่อสังคมร่วมกันที่สโมสรโรตารี และถูกชักชวนให้เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ศ.มารุต บุณนาค ผู้ซึ่งสนใจการต่อสู้ทางการเมืองของนายควงและพรรคประชาธิปัตย์ ตั้งแต่สมัยเป็นนักศึกษารัฐศาสตร์ คุณหญิงกัลยา โสภณพนิช ผู้ซึ่งทำการศึกษาอัตชีวประวัติ และเขียนหนังสือ 100 ปี นายควง อภัยวงศ์ โดยการสัมภาษณ์บุคคลทั้งสาม จะไม่ใช่คำถามแบบตายตัว แต่จะใช้การซักถามในประเด็นต่าง ๆ โดยใช้ดุลพินิจของผู้วิจัยเอง ซึ่งจะแยกเป็นข้อมูล 2 ส่วน คือ ข้อเท็จจริง (Fact) และความคิดเห็น (Opinion)

การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์ (Levels Of Analysis) ทางรัฐศาสตร์ในระดับจุลภาค หรือระดับปัจเจกบุคคล (The Micro Or Individual Level) นั้น Todd Landman (2000: 4-19) มองว่าเป็นการพิจารณาไปที่กิจกรรมทางการเมืองของปัจเจกบุคคล การศึกษาถึงบทบาทผู้นำทางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จึงจำเป็นต้องอาศัยการตีความ (Interpretative Approach) ในการวิเคราะห์

ผลการศึกษา

1. นายควง อภัยวงศ์ ได้รับการกล่อมเกลามาก่อนทางการเมือง จาก (1) การเลี้ยงดูที่ดีจากครอบครัวชนชั้นสูง เกิดความภาคภูมิใจในต้นตระกูล (2) การศึกษาจาก สถาบันการศึกษาที่ดีในประเทศ เช่น โรงเรียนอัสสัมชัญ ซึ่งถือว่าเป็นโรงเรียนชั้นนำในยุคสมัยนั้น บุคคลสำคัญของประเทศไทยจำนวนมากในยุคนั้นได้ผ่านการเป็นนักเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญมาก่อน เช่น นายกรัฐมนตรีที่เคยเป็นนักเรียนโรงเรียนอัสสัมชัญในช่วง พ.ศ. 2475-2520 มีถึง 4 ท่าน คือ พระยามโนปกรณนิติธาดา นายควง อภัยวงศ์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายสัญญา ธรรมศักดิ์ และการเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศฝรั่งเศส ทำให้ได้รับการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศไทย (3) กลุ่มเพื่อน นั่นคือ กลุ่มนักเรียนไทยที่ได้ทุนเดินทางไปศึกษาต่อที่ยุโรปในช่วงปี พ.ศ. 2460-2470 โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนที่ฝรั่งเศส เช่น ประยูร ภมรมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม และนายปรีดี พนมยงค์ (4) บริบททางการเมืองของสังคมไทยในช่วงระยะเวลาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

2. บทบาทของนายควง อภัยวงศ์ ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คือ การตัดสายโทรศัพท์เพื่อทำลายการติดต่อสื่อสาร หลังจากนั้นนายควง อภัยวงศ์ ได้ค่อย ๆ มีบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่สมัยรัฐบาลพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราว และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2 (ประเภทแต่งตั้ง) ต่อมาในสมัยรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา นายควง อภัยวงศ์ ได้เป็นรัฐมนตรี ต่อมาในสมัยรัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม (จอมพล ป. พิบูลสงคราม) นายควง อภัยวงศ์ ได้มีบทบาทและตำแหน่งที่สำคัญมากขึ้น เช่น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ รองประธานสภาผู้แทนราษฎร และตำแหน่งที่สร้างชื่อเสียงที่ทำให้ประชาชนรู้จักนายควง อภัยวงศ์ นั่นคือ หัวหน้าคณะรับมอบดินแดนมณฑลบูรพาคืนจากฝรั่งเศส ซึ่งเป็นดินแดนสยามที่เสียไปในยุคของเจ้าคุณบิดาของนายควงเอง และ นายควง อภัยวงศ์ สามารถก้าวขึ้นสู่ตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีครั้งแรกในปี พ.ศ. 2487 ด้วยวัยเพียง 42 ปี

การขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีทั้ง 4 ครั้ง ระหว่างปี พ.ศ. 2487-2491 และการได้เป็นหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์คนแรกในปี พ.ศ. 2489 เกิดจากเหตุและปัจจัยหลายอย่าง เช่น ปัจจัยภายนอก สถานการณ์ในประเทศ และคุณสมบัติส่วนตัว

3. บุคลิกความเป็นผู้นำของนายควง อภัยวงศ์ คือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี กล่าวหา กล่าวตัดสินใจ มีไหวพริบในการแก้ปัญหา มีอารมณ์ขัน และมีความซื่อสัตย์สุจริต

4. ความโดดเด่นของนายควง อภัยวงศ์ มี 3 ประการ คือ

(1) ความเข้มแข็งทางใจ (Resiliency)

นายควง อภัยวงศ์ ได้เผชิญกับเหตุการณ์อันเลวร้ายทางการเมืองมากมายหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็นการถูกล้มรัฐบาลกลางสภาฯ จาก พรบ. ปิดป้ายราคาสินค้าในปี 2489 การถูกนายทหารของคณะรัฐประหารปี พ.ศ. 2490 ไปจับที่บ้านบังคับให้ลาออกในปี 2491 การถูกจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำรัฐประหารเงียบในปี พ.ศ. 2494 เพื่อยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับ ปี พ.ศ. 2492 แต่นายควง ยังกลับมาฟื้นฟูพรรคประชาธิปัตย์อีกครั้งในปี พ.ศ. 2498 เพื่อสู่การเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2500 และถูกฝ่ายของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำการทุจริตในการเลือกตั้งครั้งดังกล่าว การที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหารปี พ.ศ. 2501 ยกเลิกรัฐธรรมนูญ โดยใช้ธรรมนูญการปกครอง ปี พ.ศ. 2502 แทน ซึ่งมีบทบัญญัติให้ยกเลิกสถาบันทางการเมืองต่าง ๆ เช่น พรรคการเมือง ทำให้พรรคประชาธิปัตย์ถูกยกเลิกไปโดยปริยาย แต่นายควง อภัยวงศ์ ยังคงใช้ชีวิตตามปกติ ยังคงยืนหยัดทำหน้าที่ตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล นายควงยังคงไม่ยอมแพ้ในทางการเมือง ยืนหยัดต่อสู้แบบไม่ใช้ความรุนแรง ยังรอคอยรัฐธรรมนูญและรอการเลือกตั้งจนถึงแก่อสัญกรรมในปี พ.ศ. 2511

นายควง อภัยวงศ์ สามารถฟื้นสภาพจากประสบการ์อันเลวร้ายโดยยังดำรงชีวิตได้อย่างปกติ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่า จากการศึกษาพบว่า นายควง อภัยวงศ์ มีแรงจูงใจให้มีชีวิตอยู่รอดและดำเนินต่อไปอย่างมีคุณค่าในทุกวัน มีคนในครอบครัวและนอกครอบครัวที่สามารถให้กำลังใจ มีกิจกรรมให้ทำอยู่ตลอดเวลา มีอารมณ์ขันเป็นที่ตั้ง ให้เกิดความพึงพอใจในตนเอง เป็นคนสนุกสนาน อารมณ์ดี ยอมรับและยกย่องผู้อื่น ที่สำคัญคือ พร้อมที่จะรับผิดชอบในสิ่งที่กระทำและยอมรับผลของการกระทำนั้น มีความตลก อารมณ์ดี มีอารมณ์ขัน จนได้ฉายาว่า ตลกหลวง หรือ โทรหน้าสนามกีฬา

หากวิเคราะห์ความเข้มแข็งทางใจของนายควง อภัยวงศ์ ตามแนวคิดของ Grotberg (1995) ที่ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1. สิ่งที่มี (I have....) 2. สิ่งที่เป็น (I am....) 3. สิ่งที่ทำได้ (I can....)

1. สิ่งที่นายควง อภัยวงศ์ มี (I have....) เป็นแหล่งสนับสนุนภายนอก (external supports) นั่นคือ นายควง อภัยวงศ์ มีคนในครอบครัวและนอกครอบครัวที่สามารถให้กำลังใจ โดยเฉพาะคุณหญิงเลขา อภัยวงศ์ ภรรยาผู้ชีวิตที่อยู่เคียงข้างและดูแลนายควง อภัยวงศ์ มาตลอด นายควง อภัยวงศ์ ยังคงดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข มีกิจกรรมให้ทำอยู่ตลอดเวลา วันธรรมดาไปทำงานที่บริษัทกรุงสยามประกันภัย บางวันรับเชิญไปแสดงปาฐกถา บรรยายตามสถานศึกษา ใต้วาที วันพฤหัสบดีนอนป่วยไปประชุมสมัชชาสโมสรโรตารีกรุงเทพ ทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสังคม นายควง อภัยวงศ์ ยังได้มีการพบปะสมาชิกพรรคกันบ้างที่สำนักงานกลางถนนราชวงศ์ รวมทั้งนายควง อภัยวงศ์ มีตัวแบบที่ดี (Role Model) ที่ทำให้นายควง อภัยวงศ์ เกิดความภาคภูมิใจ ไม่ว่าจะเป็นเจ้าพระยาอภัยภูเบศร ผู้เป็นบิดา ไม่ว่าจะเป็นชาติกำเนิดหรือต้นตระกูลอภัยวงศ์

2. สิ่งที่นายควง อภัยวงศ์ เป็น (I am....) เป็นความเข้มแข็งภายใน (inner strengths) ความเข้มแข็งส่วนตัวเฉพาะของแต่ละบุคคล เช่น นายควง อภัยวงศ์ เป็นคนสามารถที่จะรักและเป็นที่รักของผู้อื่น ด้วยบุคลิกที่เป็นคนอารมณ์ดี มีอารมณ์ขัน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีความภูมิใจในตนเอง เป็นคนอารมณ์ดี ยอมรับและยกย่องผู้อื่น ที่สำคัญคือพร้อมที่จะรับผิดชอบในสิ่งที่กระทำและยอมรับผลของการกระทำนั้น

สิ่งหนึ่งที่สำคัญ คือ นายควง อภัยวงศ์ มีความภูมิใจในตนเอง (self-esteem) ภูมิใจในความสามารถและความสำเร็จของตน โดยไม่ยอมให้ใครกำหนดคุณค่าหรือลดคุณค่าของตนเอง เมื่อเผชิญกับปัญหาในชีวิต ดังดูได้จากหลายเหตุการณ์ เช่น การที่นายควง อภัยวงศ์ ประกาศลาออกกลางสภาฯ หลังจากที่ถูกคณะแนเสียง จากพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน พ.ศ. 2489 เพียง 2 เสียง และไม่ได้เป็นญาติที่สำคัญ แต่นายควง อภัยวงศ์ กลับเลือกที่จะลาออก และแสดงความภาคภูมิใจในการลาออกดังกล่าวว่าเป็นการแสดงความเป็นนักกีฬาแก่ผู้ที่เล่นการเมืองในรุ่นหลัง นายควง อภัยวงศ์ ถือว่า เป็นการแสดงมารยาทอันชอบด้วยธรรมเนียมของประชาธิปไตยที่เคารพเสียงข้างมาก

หรือเหตุการณ์ที่นายควง อภัยวงศ์ ถูกนายทหารของคณะรัฐประหาร 2490 ไปจี้ถึงบ้านให้ลาออกในปี พ.ศ. 2491 ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ ได้ประเมินสถานการณ์ว่าเป็นรอง จึงไม่ยอมต่อสู้เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดการนองเลือด ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ ได้ให้เหตุผลว่าไม่ต้องการเป็นนายกรัฐมนตรีรับกองเลือดของคนไทย และได้ห้ามปรามบุคคลในคณะรัฐประหารที่เสนอให้ใช้กำลังตำรวจจับกุมนายทหารกลุ่มนั้น

3. สิ่งที่นายควง อภัยวงศ์ ทำได้ (I can...) เป็นปัจจัยด้านทักษะในการจัดการกับปัญหาและสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal and problem-solving skills) เป็นปัจจัยด้านทักษะทางสังคม เช่น การสื่อสาร (Communication) การแก้ไขปัญหา (Problem Solve) สามารถประเมินสภาพและขอบเขตและของปัญหาได้ สามารถรู้ว่าแก้ไขได้อย่างไร และจะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นอย่างไร ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ นั้นถือว่ามีทักษะทางการสื่อสารและการแก้ไขปัญหาอย่างดีเยี่ยม โดยเฉพาะปัญหาเฉพาะหน้า

สิ่งหนึ่งที่สำคัญ คือ นายควง อภัยวงศ์ มีความภูมิใจในตนเอง (self-esteem) ภูมิใจในความสามารถและความสำเร็จของตน โดยไม่ยอมให้ใครกำหนดคุณค่าหรือลดคุณค่าของตนเองเมื่อเผชิญกับปัญหาในชีวิต

(2) การยืดหยุ่นและปรับตัว (Flexibility)

นายควง อภัยวงศ์ สามารถปรับตัวให้สามารถดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงได้ ปรับตัวท่ามกลางสถานการณ์ความรุนแรงทางการเมือง ท่ามกลางยุคเผด็จการทหารครองเมือง สามารถปรับตัวตามบทบาท และบริบทของสังคมตามช่วงเวลาที่กำหนด มีความคิดและการกระทำที่ยืดหยุ่นตามสถานการณ์และ

ความเป็นจริงที่แปรเปลี่ยนไปตามข้อเท็จจริง สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของภายนอก

นายควง อภัยวงศ์ สามารถรักษาตัวเองและรักษาพรรคประชาธิปัตย์ไม่ให้ถูกทำลาย รวมไปถึงความยืดหยุ่น ความพลิกพลิ้วในการเอาตัวรอด การตัดสินใจที่เหมาะสมในเวลานั้น ๆ นายควง อภัยวงศ์ เป็นคนที่มีความสามารถในการตัดสินใจ (Decision Making) ในสถานการณ์ที่วิกฤตได้ดีมาก ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจในช่วงต่าง ๆ ที่ผ่านมา เช่น สมัยเมื่อเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 1 นายควง อภัยวงศ์ ต้องตัดสินใจทุกกรณี โดยต้องคำนึงถึงการร่วมมือกับทางฝ่ายญี่ปุ่น แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ขัดขวางกับกลุ่มเสรีไทยในเวลานั้นด้วย

แม้แต่การถูกนายทหารของคณะรัฐประหาร 2490 จี้ให้ลาออกในปี 2491 นายควง อภัยวงศ์ ยืดหยุ่นและปรับตัว ตัดสินใจยอมที่จะไม่ใช้กำลังที่มีอยู่ในการต่อสู้กับคณะรัฐประหารที่มีกำลังทหารอยู่ในมือ โดยนายควง อภัยวงศ์ ตัดสินใจยอมถอย เพื่อรักษาตัวเองและรักษาพรรคประชาธิปัตย์ไว้ต่อสู้ทางการเมืองต่อไปในอนาคต รอคอยการเลือกตั้งเพื่อต่อสู้ตามระบอบประชาธิปไตย

การยืดหยุ่นและปรับตัว (Flexibility) คือ คุณสมบัติหนึ่งของผู้นำนั่นคือ ความสามารถในการที่จะปรับตัว กล่าวคือ ผู้นำจะต้องรู้ว่าเมื่อใดควรทำอย่างไร การปรับตัวที่สามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง (Changes) ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

(3) ความยึดมั่นหรือความยืนหยัดในหลักการ (Integrity)

นายควง อภัยวงศ์ ยึดมั่นในหลักการระบอบประชาธิปไตย แม้ต้องทำหน้าที่ฝ่ายค้าน ยึดมั่น ยืนหยัดไม่ยอมเข้าร่วมรัฐบาลกับเผด็จทหารแม้ว่าจะได้รับข้อเสนอไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งรัฐมนตรี หรือผลประโยชน์ต่าง ๆ โดยนายควง อภัยวงศ์ ยืนหยัดทำหน้าที่ฝ่ายค้าน ทั้งในช่วงเวลาที่พรรคประชาธิปัตย์สามารถเข้าไปทำหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร และแม้ในยุคเผด็จการทหารที่ไม่มีสภาผู้แทนราษฎร นายควงยังทำหน้าที่ค้าน ทำหน้าที่เบรกอำนาจรัฐ ทำหน้าที่แสดงความคิดเห็น เท่าที่จะทำได้ ทั้งในและนอกสภาผู้แทนราษฎร ยาวนานกว่า 20 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491-2511

5. แนวคิดทางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์

ผู้วิจัยตระหนักดีว่า การนำแนวคิดทางการเมืองหรืออุดมการณ์ทางการเมืองที่มีรากฐานมาจากประเทศแถบตะวันตก ที่มีบริบททางการเมือง การปกครอง วัฒนธรรมที่แตกต่างจากประเทศแถบตะวันออก โดยเฉพาะสังคมไทยที่ถือว่ามีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจากสังคมประเทศตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง ดังนั้น การนำเอาทฤษฎีแนวคิดทางการเมืองของตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดแบบเสรีนิยม (liberalism) แนวคิดแบบอนุรักษนิยม (conservatism) หรือแบบอื่น ๆ จึงไม่สามารถนำมาอธิบายแนวคิดของผู้นำทางการเมืองไทยได้ชัดเจนและครบถ้วนตามทฤษฎีได้เท่าใดนัก ดูไม่เด่นชัดนัก สำหรับนายควง อภัยวงศ์ พบว่า มีหลายแนวคิดตามบริบททางการเมืองในช่วงเวลาต่าง ๆ เช่น

(1) แนวคิดแบบเสรีนิยม (Liberalism) คือ นายควง อภัยวงศ์ ถึงแม้เป็นชนชั้นสูง แต่มีความคิดเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี พ.ศ. 2475 เพื่อให้ราษฎรมีสหสิทธิเสรีภาพในการปกครองประเทศบ้าง โดยมีแนวความคิดนี้ตั้งแต่สมัยที่เป็นนักเรียนฝรั่งเศส ในช่วง ปี พ.ศ. 2462-2470 สิ่ง que แสดงให้เห็นชัดในแนวคิดแบบเสรีนิยมที่อยู่ในตัวนายควง อภัยวงศ์ อีกหลายประการ เช่น นายควง อภัยวงศ์ ต่อต้านผู้ที่ใช้อำนาจแบบเผด็จการ ทั้งในสมัยที่นายควง อภัยวงศ์ (หลวงโกวิทอภัยวงศ์) อภิปรายโจมตีพระยามโนปกรณนิติธาดา อย่างรุนแรงว่าเป็นเผด็จการ และสมัยยุค 3 เผด็จการทหารตั้งแต่ยุคจอมพล ป.พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรื่อยมาถึงจอมพลถนอม กิตติขจร อันดูได้จากการที่นายควง อภัยวงศ์ ไม่ยอมเข้าร่วมรัฐบาลกับ

เผด็จการทหาร ไม่ยอมรับตำแหน่งรัฐมนตรีหรือผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ฝ่ายทหารเสนอให้ เช่น ในปี พ.ศ. 2491 จอมพล ป. พิบูลสงคราม เสนอตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีให้แก่ นายควง อภัยวงศ์ แต่นายควง อภัยวงศ์ ปฏิเสธ ต่างจากสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์คนอื่น ๆ หรือสมาชิกพรรคอื่น ๆ ที่ยอมไปเข้าร่วมกับรัฐบาลเพื่อสนับสนุนเสียงในสภา โดยแลกกับผลประโยชน์ต่าง ๆ เช่น ตำแหน่งรัฐมนตรี เลขาธิการรัฐมนตรีหรือสิทธิพิเศษในเรื่องต่าง ๆ เช่น การเป็นตัวแทนการค้า เช่น บุหรี่ สุรา น้ำตาล ข้าว ฯลฯ โดยนายควง อภัยวงศ์ ยืนยันและยืนยันหยุดทำหน้าที่ฝ่ายค้านทั้งในสภาผู้แทนราษฎรและนอกสภาผู้แทนราษฎรตรวจสอบรัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยยาวนานถึง 20 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491-2511

(2) แนวคิดแบบอนุรักษนิยม (Conservatism) คือ นายควง อภัยวงศ์ นั้น แม้จะเห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองและเข้าร่วมทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่นายควง อภัยวงศ์ ไม่เห็นด้วยกับแนวทางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของคณะราษฎร และนายควง อภัยวงศ์ ยังต้องการอนุรักษสิ่งดีงามสูงสุดของประเทศไทยไว้ นั่นคือ เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ดังเดิม ต้องการถวายพระราชอำนาจแก่พระมหากษัตริย์ให้เพิ่มมากขึ้น (มากกว่าแนวทางของคณะราษฎร) อันสังเกตได้จากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 ที่นายควง อภัยวงศ์ มีส่วนร่วมสำคัญนั้น มีการถวายพระราชอำนาจให้แก่พระมหากษัตริย์ให้มากขึ้น มากกว่าทุกรัฐธรรมนูญที่ผ่านมา

นายควง อภัยวงศ์ ต้องการประชาธิปไตยแบบประเทศอังกฤษ นั่นคือ ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อันหมายถึง สถาบันพระมหากษัตริย์ยังคงเป็นเสาหลักของประเทศ โดยมีกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ซึ่งคล้ายกับประเทศอังกฤษที่เป็นประชาธิปไตยแต่ยังยึดมั่นกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่เป็นแกนหลักของประเทศ และมีรัฐธรรมนูญประกอบแกนหลักนี้ไว้

ดังนั้นสามารถอธิบายได้ว่า Constitutional Monarchy นั่นคือ Monarchy (สถาบันพระมหากษัตริย์) เป็นค่านาม คำว่า Constitutional (รัฐธรรมนูญ) เป็นเพียงคำคุณศัพท์ ทำหน้าที่ขยายค่านาม ดังนั้นระบอบการปกครองที่นายควง อภัยวงศ์ ต้องการยังเป็นระบอบที่ยังยึดมั่นกับสถาบันพระมหากษัตริย์ เพียงแต่มีกฎหมายรัฐธรรมนูญประกอบไว้ ซึ่งประชาชนจะได้มีส่วนร่วมมีสิทธิมีเสียงในการปกครองประเทศ ซึ่งก็คือ เป็นระบอบประชาธิปไตยที่ยังยกย่องเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นสถาบันหลักของชาติไว้ดังเดิม สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2492 ที่นายควง อภัยวงศ์ มีส่วนร่วมสำคัญนั้น ได้มีใช้คำว่า “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข” (มาตรา 2) ขึ้นเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญการปกครองของไทย

อภิปรายผล

เป็นการยากที่จะสรุปว่า คนคนหนึ่ง จะมีแนวความคิดแบบเดียวตลอดทั้งชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งส่วนใหญ่แนวคิดจะปรับเปลี่ยนตามบริบทของสังคมในขณะนั้น นั่นคือ เหตุการณ์ สถานการณ์ และบริบททางสังคม ทำให้แนวความคิดของคนปรับเปลี่ยนไป

อาจกล่าวได้ว่าแนวคิดทางการเมืองของ นายควง อภัยวงศ์ จะเป็นแบบอนุรักษนิยม หากเทียบกับ นายปรีดี พนมยงค์ ที่แนวคิดค่อนข้างเป็นแบบเสรีนิยมก้าวหน้าแต่ นายปรีดี พนมยงค์ เองนั้น ก็ไม่ได้มีแนวความคิดแบบเสรีนิยมตลอดทุกช่วงเวลาของชีวิต ซึ่งแนวความคิดของ นายปรีดี มีทั้งแนวความคิดแบบเสรีนิยม

แนวคิดแบบสังคมนิยม และยังมีแนวคิดแบบอนุรักษนิยมในแง่ของการปกป้องอนุรักษรักรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังดูได้จากในปี พ.ศ. 2489 นายปรีดี พยายามอนุรักษรักรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยการอัญเชิญ พระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า ภูมิพลอดุลยเดชขึ้นครองราชย์สืบสันตติวงศ์ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จสวรรคต

แนวความคิดทางการเมืองของ นายควง อภัยวงศ์ อาจจะไม่ใช่อนุรักษนิยม ถ้าหากเทียบกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่กลับไปฟื้นฟูสถาบันพระมหากษัตริย์ขึ้นอย่างมาก มีการนำพระราชพิธีที่เคยถูกยกเลิกสมัย จอมพล ป. รั้วฟื้นกลับมาอีกครั้ง และจอมพลสฤษดิ์ ยังทำการปกครองประเทศแบบพ่อขุนอุปถัมภ์

กลุ่มชนชั้นสูงบางส่วนเอง ไม่ว่าจะเป็ชุนนางในระบอบเก่า ไม่ว่าจะเป็ชื้อพระวงศ์ หลายคนก็มีแนวความคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยม เช่น พระองค์เจ้า-วรรณไวทยากร หรือแม่แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ พระองค์ก็มีแนวความคิดทางการเมืองแบบเสรีนิยม ที่เคยมีความคิดที่จะทำการปกครองบ้านเมืองแบบประชาธิปไตย อย่างเป็นขั้น ๆ ไปโดยเริ่มจาก การเลือกตั้งระดับท้องถิ่น แต่คณะอภิรัฐมนตรีในขณะนั้นไม่เห็นด้วยเนื่องจากเห็นว่า ประเทศสยามยังไม่มีความพร้อม เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่ยังไม่รู้หนังสือ

กล่าวได้ว่า นายควง อภัยวงศ์ เป็นหนึ่งในสี่ผู้ก่อการคณะราษฎรที่ร่วมคิดตั้งแต่สมัยเป็นกลุ่มนักศึกษาไทยที่ฝรั่งเศส ที่ได้ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นคนที่สอง ด้วยวัยเพียง 42 ปี (คนแรกคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม คนที่สอง คือ นายควง อภัยวงศ์ คนที่สาม คือ นายทวี บุญยเกตุ คนที่ 4 คือ นายปรีดี พนมยงค์) หากพิจารณาในมุมมองของแกนนำคณะราษฎรที่ร่วมการเปลี่ยนแปลง นายควง อภัยวงศ์ ถือเป็นหนึ่งในหกของแกนนำคณะราษฎรที่ได้ขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นคนที่ยี่สาม (คนแรก คือ พระยาพหลพลพยุหเสนา คนที่สองคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม คนที่สาม คือ นายควง อภัยวงศ์ คนที่สี่ คือ นายทวี บุญยเกตุ คนที่ห้า คือ นายปรีดี พนมยงค์ และคนที่หก (คนสุดท้าย) คือ พล.ร.ต. ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์)

กล่าวได้ว่า นายควง อภัยวงศ์ เป็นผู้นำการเมืองที่ประสบความสำเร็จ เนื่องจาก สามารถขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ถึง 4 ครั้ง แต่หากมองในด้านผลงานก็อาจมองว่าไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากอยู่ในตำแหน่งระยะเวลาสั้น ๆ เนื่องด้วยสถานการณ์แวดล้อมและปัจจัยต่าง ๆ นั้น ไม่เอื้ออำนวยให้นายกรัฐมนตรีพลเรือนครองอำนาจได้นานไม่ว่าจะเป็น นายควง อภัยวงศ์ หรือนายปรีดี พนมยงค์ ที่ไม่ได้มีกองทัพสนับสนุนเหมือนนายกรัฐมนตรีที่มาจากทหารโดยเฉพาะทหารบก

หากวัดผลงานหรือมองในด้านประสิทธิภาพ (Efficiency) นั้น อาจไม่มีความโดดเด่นนัก เนื่องจาก แม้ นายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้ถึง 4 สมัย แต่ก็เป็ชในช่วงสั้น ๆ รวมระยะเวลาครองตำแหน่งเพียง 1 ปีกว่า ๆ ทำให้ไม่มีเวลาสร้างผลงานให้ปรากฏมากนัก และในช่วงเวลาที่เหลือทั้งหมด นายควง อภัยวงศ์ ทำหน้าที่ฝ่ายค้านกว่า 20 ปี ซึ่งหากพิจารณาช่วงเวลาที่ทำหน้าที่ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรในฐานะหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์นั้น เป็นเพียงช่วงระยะเวลาเพียง 6 ปีกว่า ๆ เพราะเมื่อเกิดการรัฐประหารยึดอำนาจแต่ละครั้ง นายควงและพรรคประชาธิปัตย์ก็ต้องยุติบทบาททางการเมืองในสภาฯ ทุกครั้ง

แต่หากพิจารณานายควง อภัยวงศ์ ในฐานะผู้นำของราษฎรสายพลเรือนคนหนึ่ง ที่เป็นชนชั้นสูง แต่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นประชาธิปไตย และถือเป็นแกนนำผู้ก่อการคณะราษฎรคนสุดท้ายที่ยังยืนหยัดต่อสู้ในระบอบประชาธิปไตย จนถึงแก่อสัญกรรมในปี พ.ศ. 2511 ซึ่งถือว่า นายควง อภัยวงศ์ มีความโดดเด่นและถือว่าประสบความสำเร็จทางการเมืองในการประคับประคองพรรคประชาธิปัตย์ให้คงอยู่เป็นตัวแทนของ นายควง อภัยวงศ์ ในการต่อสู้ทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมาจนถึงปัจจุบัน

หากมองนายควง อภัยวงศ์ ในมุมมองของการที่มีส่วนในการพัฒนาการทางประชาธิปไตยของเมืองไทย กล่าวคือ นายควง อภัยวงศ์ ร่วมก่อตั้งพรรคประชาธิปัตย์ วางโครงสร้างพรรคและระดับพรรคอง พรรคประชาธิปัตย์ให้ดำรงอยู่ จนปัจจุบันถือว่าเป็นพรรคการเมืองที่มีอายุยืนยาวที่สุดในประเทศไทย และ ถือว่านายควง อภัยวงศ์ ได้ยึดมั่นในหลักการระบอบประชาธิปไตย ไม่ยอมรับตำแหน่งรัฐมนตรี ไม่ยอมเข้าร่วม รัฐบาลกับเผด็จทหาร โดยยืนหยัดทำหน้าที่ผู้นำฝ่ายค้านเพื่อตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลเผด็จทหาร ในยุคที่ไม่มีใครกล้าค้านและตรวจสอบ ซึ่งนายควง อภัยวงศ์ ทำหน้าที่ตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของ รัฐบาล ทั้งในสภาผู้แทนราษฎรและนอกสภาสภาผู้แทนราษฎร ยาวนานกว่า 20 ปี

หากพิจารณานายควง อภัยวงศ์ จากคุณสมบัติที่โดดเด่นต่าง ๆ เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต การรู้จักยืดหยุ่น และประนีประนอม การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การมีสุขภาพจิตที่ดี สามารถยิ้มได้แม้ภัยมา มีความเข้มแข็งทาง จิตใจ สามารถเอาตัวรอดและการรู้จักยอมผ่อนปรนเมื่ออยู่ในสถานการณ์ที่สู้ไม่ได้ การยึดมั่นในหลักการและ ต่อสู้แบบประชาธิปไตยโดยไม่ใช้ความรุนแรง การไม่ยึดติดกับตำแหน่งและอำนาจ การยอมเสียสละ คุณสมบัติ ทั้งหมดเหล่านี้หลอมรวมเป็นตัว นายควง อภัยวงศ์ นั้น ก็ทำให้ไม่ว่าสถานการณ์การเมืองจะรุนแรงแค่ไหน ไม่ว่าจะเกิดการปฏิวัติหรือรัฐประหารกี่ครั้ง แม้ทหารจะขึ้นมาใช้อำนาจเผด็จการทางการเมืองยาวนานกว่า 20 ปี นับตั้งแต่ยุค จอมพล ป.พิบูลสงคราม ต่อมาในยุค จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรื่อยมาจนถึงยุค จอมพล ถนอม กิตติขจร ก็ไม่มีใครถือว่านายควง อภัยวงศ์ เป็นศัตรูทางการเมืองที่ต้องกำจัด ทำให้นายควง อภัยวงศ์ ไม่เคยต้องลี้ภัยทางการเมืองออกนอกประเทศ ได้ใช้ชีวิตอยู่ในผืนแผ่นดินไทยตราบนานหลายปี

การเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คือ การเปลี่ยนจากรบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) มาเป็นระบอบราชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) โดยไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจแต่อย่างใด ประชาชนส่วนใหญ่ ไม่ได้มีความเข้าใจหรือมีส่วนร่วมใด ๆ จึงไม่เกิดการพัฒนาการทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยเท่าที่ควร ทำให้การเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ. 2475-2511 นั้น ประชาชนถูกปกครองแบบกึ่งเผด็จการโดยผู้นำทหาร มากกว่า ระบอบประชาธิปไตยโดยผู้นำพลเรือน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ชีวิตและแนวคิดทางการเมืองของ ควง อภัยวงศ์ นั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการ ในการศึกษาต่อไป ในหลายหัวข้อเพื่อความต่อเนื่องทางวิชาการ คือ จากที่กล่าวมา ยุคนายควง อภัยวงศ์ คือ ยุคแห่งการสร้างพรรคและสร้างประชาธิปไตย ซึ่ง นายควง รอคอยรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 และรอการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2512 แต่บังเอิญถึงแก่กรรมไปเสียก่อน ซึ่งน่าสนใจหากจะมีผู้ทำการศึกษาต่อว่า ในช่วง หัวหน้าพรรคคนต่อมา คือ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค ปี พ.ศ. 2511-2519 นั้น แนวคิดและแนวทางของพรรคประชาธิปัตย์เป็นอย่างไร สภาพแวดล้อมทางสังคมและการเมืองในช่วงเวลานั้น มีเหตุการณ์ที่เป็นประวัติศาสตร์ทางการเมืองไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ายุคสมัยของ นายควง อภัยวงศ์ นั่นคือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 จึงมีความน่าสนใจในการทำการศึกษา บทบาทผู้นำและแนวคิดของหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์คนต่อมา ว่าดำเนินการทางการเมืองอย่างไรและ แนวทางของพรรคในช่วงเวลานั้นเป็นอย่างไร

บุคคลอีกท่านหนึ่ง ที่มีความน่าสนใจในการทำการศึกษา คือ นายดิเรก ชัยนาม เนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างมากในขบวนการเสรีไทย เคยได้รับความไว้วางใจอย่างมากจาก นายปรีดี พนมยงค์ อันดูได้จากการที่ นายปรีดี พนมยงค์ สนับสนุน นายดิเรก ให้เข้าแข่งขันในสภาฯ กับ นายควง อภัยวงศ์ ในการลงคะแนนเลือกนายกรัฐมนตรี ในปี 2489 และจากเหตุการณ์กบฏวังหลวง ในปี พ.ศ. 2492 นั้น เกิดการต่อสู้กันระหว่างฝ่ายรัฐบาลของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับฝ่ายที่ทำการยึดอำนาจ ซึ่งเข้าใจว่านำโดย นายปรีดี พนมยงค์ กลุ่มพลเรือนเสรีไทยสายอีสาน และทหารเรือระดับสูง (บางส่วน) ระหว่างนั้นมีการประกาศทางวิทยุปลด จอมพล ป. พิบูลสงคราม และประกาศแต่งตั้ง นายดิเรก ชัยนาม เป็นนายกรัฐมนตรี แต่สุดท้ายฝ่ายที่ทำการยึดอำนาจ เป็นฝ่ายพ่ายแพ้

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ ลินสวัสดิ์. (2529). การเมืองไทย : การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยา. กรุงเทพฯ: วัชรินทร์การพิมพ์.
- ณัชชาภัทร อุ่นตรงจิต. (2548). รัฐศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. (2522). นายควง อภัยวงศ์ กับพรรคประชาธิปัตย์. กรุงเทพฯ: เรื่องศิลป์.
- ธานินทร์ กรัยวิเชียร. (2550). คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- บุญชนะ อัดถากร. (2526). บันทึกวิเคราะห์และวิจารณ์ 16 นายกรัฐมนตรีไทย. กรุงเทพฯ: สหประชาชาติ พาณิชย์.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2529). พันตรีควง อภัยวงศ์ อดีตนายกรัฐมนตรี 4 สมัย. พระนคร: รัปพิมพ์.
- บุญทรง สรวาฐ. (2530). 16 นายกรัฐมนตรีไทย. กรุงเทพฯ: เสริมวิทย์บรรณาการ.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. (2530). พรรคประชาธิปัตย์ : ความสำเร็จหรือความล้มเหลว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. (2551). การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ปฟาณี ฐิติวัฒนา. (2542). มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พัชรินทร์ นินทจันทร์, โสภณ แสงอ่อน และทัศน ทวีคุณ. (2555). โปรแกรมการสร้างความแข็งแกร่งในชีวิต (A resilience-enhancing program). กรุงเทพฯ: จุตทอง.
- ยศ สันตสมบัติ. (2533). อำนาจ บุคลิกภาพและผู้นำการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา.
- สิริรัตน์ เรืองวงษ์วาร. (2521). บทบาททางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475-2491. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2534). แผนชิงชาติไทย. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์.

- Geraint Parry. (1971). **Political Elites** (8th ed.). London: Redwood.
- Grotberg, E. (1995). **A Guide to Promoting Resilience in Children: Strengthening the Human Spirit**. The Hague: The Beinara Van Leer Foundation.
- Heywood, A. (1997). **Political**. London: Macmillan.
- Hoy, W. K. & Miskel, C. G. (2008). **Educational administration: Theory, research and practice** (8th ed.) Boston: McGraw-Hill.
- Landman, Todd. (2000). **Issues and Methods in Comparative Politics**. London and New York: ROUTLEDGE Taylor & Francis Group.
- Lhimsoonthon, B. (2000). **The Relationship between Resilience Factors, Perceive Life Adversities, Personal Characteristics and Substance Use Behavior of Slum Adolescents Linger in a Public**. Master's thesis in Nursing Science, Faculty of graduate studies, Mahidol university.
- Lucian W. Pye. (1966). **Aspects of Political Development** (8th ed.). Boston: Little, Brown and Company.
- Michael Rush and Phillip Athoff. (1971). **Introduction to Political Sociology**. London: Western Printing Serviced.
- Mosca, G. (1939). **The Ruling class**. New York: McGraw-Hill.
- Ordway Tead. (1936). **The art of leadership** (7th ed.) New York: McGraw-Hill.
- Rush, M. & Athoff, P. (1971). **Introduction to political sociology**. London: Western.

คณะผู้เขียน

นายณรงค์ฤทธิ์ ชัยสายัน

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

e-mail: narongrit.c@ru.ac.th

รองศาสตราจารย์ สุรพันธ์ ทับสุวรรณ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

e-mail: suraphan.t@ru.ac.th

